

АНАЛІЗ РОЗВИТКУ ОРГАНІЧНОГО СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА В УКРАЇНІ

Е.А. ЩЕРБАК,

*Запорізький науково-дослідний центр
продуктивності агропромислового комплексу*

*Проаналізовано стан органічного сільсько-
господарського виробництва в Україні,
досліджено місце нашої держави серед країн
світу та Європи.*

Ключові слова: органічне сільськогосподарське виробництво, сільськогосподарські землі з органічним статусом, землі перехідного періоду, оператори органічного ринку, органічна продукція, державне регулювання

Постановка проблеми. Органічне сільськогосподарське виробництво в контексті стійкого розвитку являє собою цілісну багатофункціональну модель, яка забезпечує низку економічних, екологічних та соціальних переваг. На сьогодні це один з найбільш перспективних напрямів розвитку сільського господарства. Світовий ринок органіки зростає досить потужними темпами, і попит збільшується набагато швидше, ніж пропозиція (попит на здорову продукцію в світі щорічно зростає на 8-12%, тоді як її виробництво – тільки на 4%). З огляду на кон'юнктуру ринку наявна можливість успішно конвертуватися в органічних виробників, адже ця ніша поки що повністю не освоєна [1]. Міжнародні покупці шукають в Україні продукти високої якості. Поки зберігається динамічний тренд, наша країна має всі шанси задовольнити світовий попит та зайняти вільну нішу глобального гравця на ринку органічної продукції. Україна має всі складові для перетворення на органік-хаб: значні площі земельних угідь, стан яких дозволяє рентабельне землеробство (приблизно 40% території держави припадає на потенційно родючі ґрунти, які не забруднені до небезпечних меж і де можливе вирощування екологічно чистої продукції на рівні найсуворіших світових стандартів; високий вміст гумусу (3-5%) і суглинковий механічний склад чорноземів забезпечують високу врожайність, особливо зернових та олійних культур, виробничий потенціал сільського господарства, який використовується лише на 30%, дозволяє виробляти у рази більше, ніж було витрачено) [2]; інновації, за яких можливо отримати більший врожай, а також методики, які зроблять перехід на органіку максимально безболісним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Актуальність обраної тематики підтверджує зацікавленість нею вчених різних галузей економіки. Над питаннями розвитку та становлення ринку органічної продукції працювали такі українські вчені, як

А.С. Антонець, В.В. Писаренко, В.І. Артиш, Т.О. Зайчук. Особливості органічного руху в Україні досліджував Є.В. Милованов, еколого-економічні аспекти розвитку органічного виробництва – Г.М. Шевчук, Н.А. Берлач висвітлювала правові аспекти процесу органічного виробництва. Наприклад, В.І. Артиш зазначає, що світовий ринок органічної продукції має високий потенціал розвитку, надає змогу агропродовольчим компаніям закріпити свої позиції в новій ніші зі зростаючою ємністю не тільки на локальних, а й на міжнародних ринках, споживачі ж мають можливість вибору екологічної продукції [3].

Мета дослідження – провести аналіз розвитку органічного сільськогосподарського виробництва в Україні. Дослідити місце нашої держави у виробництві органічної продукції серед країн світу та Європи.

Виклад основного матеріалу. Поняття «органічне або екологічне сільське господарство» (англ.: «organic agriculture») означає виготовлення продуктів харчування та інших сільськогосподарських виробів на основі якомога більш сприятливих для природи методів виробництва з урахуванням пізнань в області екології та захисту навколишнього середовища.

Рослинництво й тваринництво значним чином пов'язані одне з одним і повинні створювати замкнене коло виробництва. Органічне землеробство передбачає, що одержані тут продукти харчування та продовольчі товари надалі будуть перероблятися дбайливо та природним шляхом. На відміну від традиційного сільського господарства, екологічне або органічне сільське господарство відмовляється, наприклад, у землеробстві від багатьох хімічних засобів захисту рослин та мінеральних добрив, а також методів генної інженерії. Органічне землеробство являє собою таку форму сільського господарства, яка визначена більш сприятливою для навколишнього середовища із ощадливим поводженням з ресурсами. Оптимізація витрат замість максимізації виходу продукції є його принциповою відмінністю від традиційного сільського господарства. Наприклад, поживні речовини повинні використовуватися найбільш ефективно, а також має передбачатися можливість їхнього повторного використання. Удобрення в першу чергу повинно слугувати відновленню та догляду за родючістю ґрунтів [4]. Органічне сільськогосподарське виробництво – це ціла виробнича філософія, яка забезпечує бережливе ставлення до навколишнього середовища, збереження здоров'я населення і майбутніх поколінь, толерантне ставлення до сільськогосподарських тварин.

Характерним показником розвитку органічного сільського господарства є розміри органічних площ під сільськогосподарськими культурами.

За даними Дослідного інституту органічного сільського господарства (FiBL) та Міжнародної федерації органічних сільськогосподарських рухів (IFOAM) загальна площа земель, що використовувалися під органічне сільське господарство у світі у 2016 році становила 57,82 млн га, або 1,2% від загальної площі земель сільськогосподарського призначення. Найбільша частка серед регіонів світу (47%) припадає на Океанію (27,35 млн га), на країни Європи – 23% (13,51 млн га), Латинську Америку – 12% (7,14 млн га), Азію – 8% (4,9 млн га), Північну Америку – 5% (3,13 млн га) та Африку – 3% (1,8 млн га) (рис. 1).

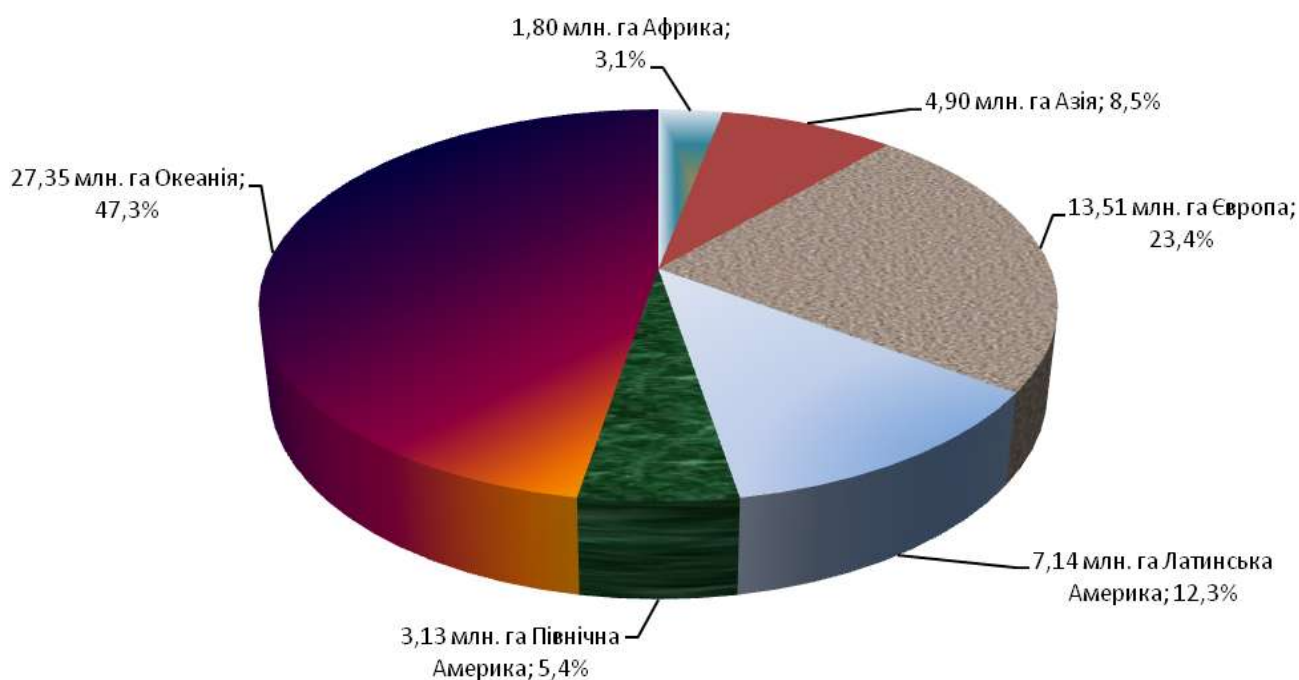

Рис. 1 Світовий розподіл земель, що використовувалися під органічне сільське господарство у 2016 році [5]

До десятки країн світу, в яких у 2016 році площі сільськогосподарських земель під органічним виробництвом виявилися найбільшими, належать Австралія (27,15 млн га), Аргентина (3,01 млн га), Китай (2,28 млн га), США (2,03 млн га), Іспанія (2,02 млн га), Італія (1,8 млн га), Уругвай (1,66 млн га), Франція (1,54 млн га), Індія (1,49 млн га) та Німеччина (1,25 млн га). На ці 10 країн у загальному підсумку на землі під виробництвом органічної сільськогосподарської продукції припадає 42,21 млн га, або три четвертих усіх земель світу.

Україна у світовому рейтингу посідає 20 місце із площею органічних сільськогосподарських земель за даними FiBL та IFOAM 0,381 млн га (площа земель з органічним статусом – 0,289 млн га та площа земель перехідного періоду – 0,092 млн га)

(рис.2), або близько одного відсотка від загальної площі сільськогосподарських угідь (станом на 1 січня 2017 року – 42,7 млн га)

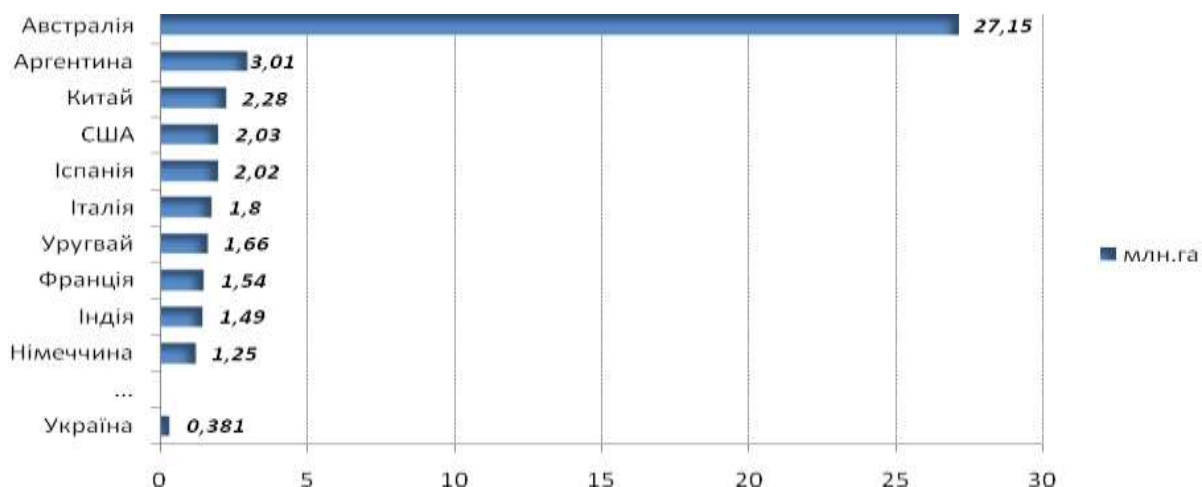

Рис. 2 Місце України у світовому рейтингу країн щодо площ сільськогосподарських угідь, які використовувалися під виробництво органічної продукції у 2016 році [5]

Щодо положення України серед країн Європи, то тут наша держава знаходиться на 11 місці. Частка України у загальній площі земель під органічним виробництвом у Європі, а це 13,509 млн га, становить 2,8%. До лідерів європейського рейтингу, так як і світового, належать провідні держави, серед яких Іспанія (14,9%), Італія (13,3%), Франція (11,4%) та Німеччина (9,3%), на які припадає майже половина органічних земель, розташованих у цій частині світу (рис. 3).

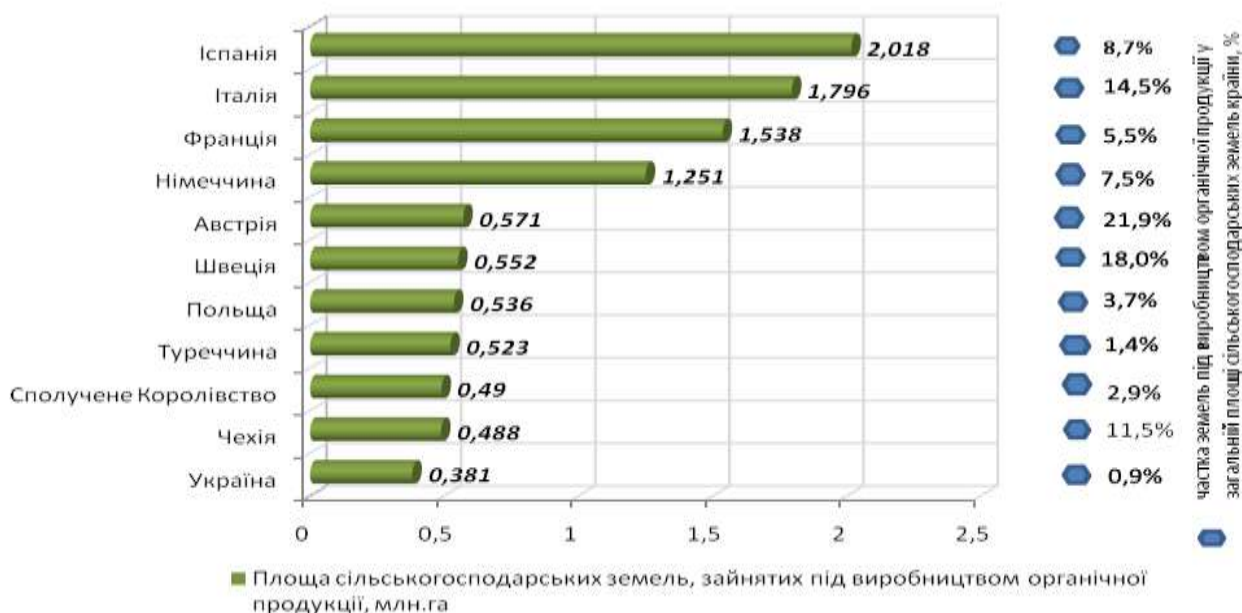

Рис. 3 Місце України у рейтингу країн Європи щодо площ сільськогосподарських угідь, які використовувалися під виробництво органічної продукції у 2016 році [5]

Важливим показником, що визначає рівень розвитку сільськогосподарського органічного виробництва в кожній країні, є частка сільськогосподарських земель, відведених під органічне виробництво у загальній площі сільськогосподарських угідь. У нашій державі цей показник становить 0,9%, що є одним з найнижчих показників у Європі: меншу частку органічних земель мають тільки Сербія (0,4%), Македонія (0,3%), Мальта (0,2%), Росія та Албанія (по 0,1%). Найвищим показником стосовно таких земель виокремлюється держава Ліхтенштейн (37,7%). До п'ятірки лідерів відносяться також Австрія (21,9%), Естонія (18,9%), Швеція (18%) та Італія (14,5%) (рис. 3).

Маючи значний земельно-ресурсний потенціал (у земельному фонді України знаходиться близько 60,3 млн га, або орієнтовно 6% території Європи; сільськогосподарські угіддя становлять майже 19% загальноєвропейських, у тому числі рілля – 27%, а показник площі сільськогосподарських угідь із розрахунку на одну особу найвищий серед європейських країн – 0,9 га, у тому числі ріллі – 0,7 га (середній показник європейських країн – 0,44 і 0,25 га відповідно)), вигідне географічне розташування, близькість до потенційних міжнародних покупців та наявність родючих чорноземних ґрунтів (площа чорноземів в Україні коливається від 15,6 до 17,4 млн га, або близько 8% світових запасів) [6], Україна характеризується сприятливими умовами для розвитку органічного сільського господарства.

Офісом підтримки реформ при Міністерстві аграрної політики та продовольства України вперше у 2017 році було проведено збір даних оперативного моніторингу про основні показники органічного сільського господарства від органів сертифікації (на сьогодні в Україні таких працює 19), які сертифікували органічне виробництво і торгівлю органічними продуктами в Україні відповідно до органічного законодавства ЄС. За даними моніторингу станом на 31.12.2016 р. загальна площа сільськогосподарських земель під органічним виробництвом в Україні становить 381172 га, у тому числі земель з органічним статусом – 289552 га та земель перехідного періоду – 91620 га. Крім того в Україні сертифіковано 550 тис. га дикоросів (природні плантації ягід, грибів, горіхів та лікарських трав). Аналіз по областях показує, що до четвірки лідерів (області із площею таких земель від 30000 га) належать наступні: Одеська з площею земель під органічним сільським господарством 102238 га, в т. ч. земель з органічним статусом – 88888 га, Херсонська – відповідно 75866 та 46148 га, Дніпропетровська – 42290 та 37750 га та Житомирська – 31576 та 22708 га (рис. 4).

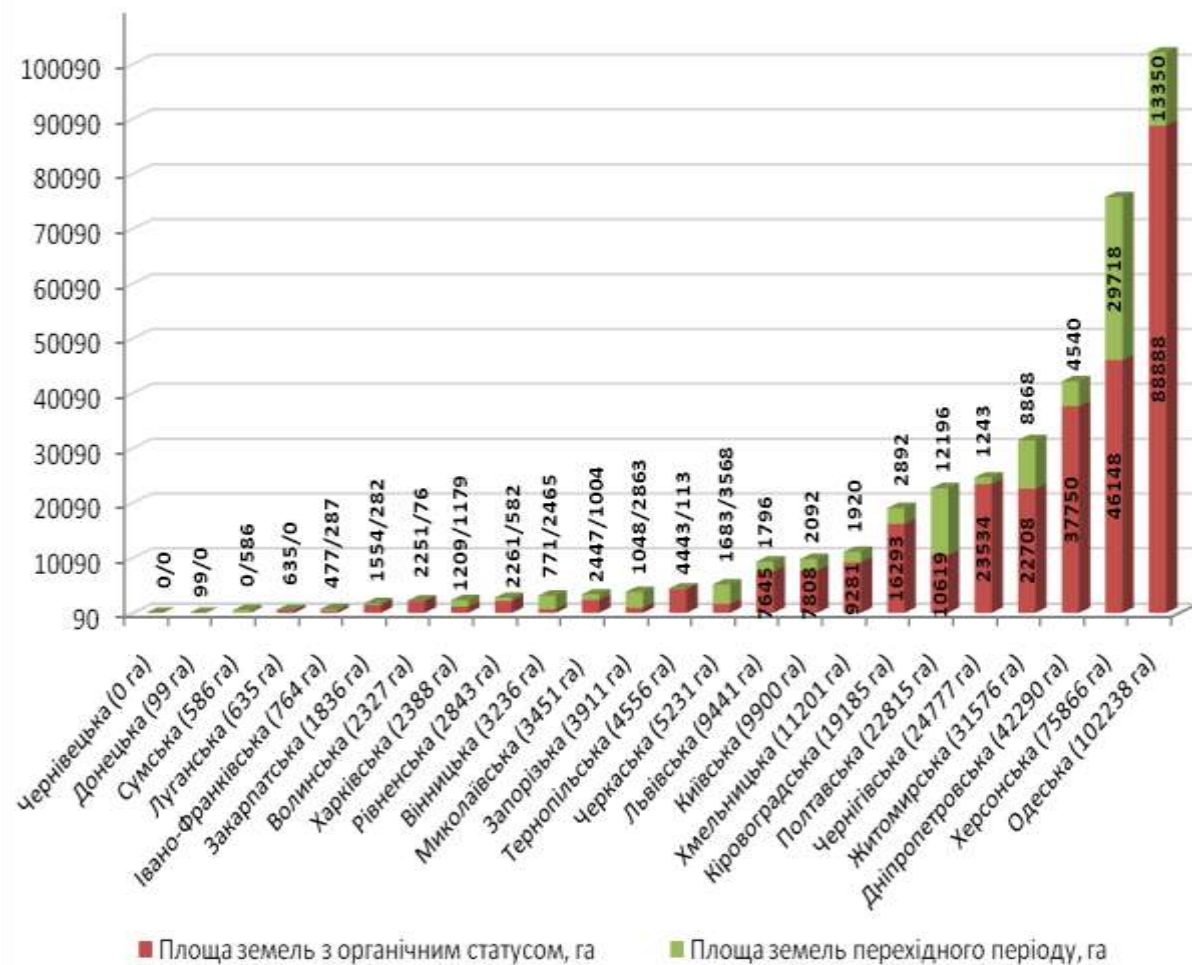

Рис. 4 Загальна площа земель з органічним статусом та земель перехідного періоду по областях України, га [7]

До областей, де площі сільськогосподарських земель під органічним виробництвом найменші (до 1000 га), належать Донецька (99 га, усі землі мають статус органічних), Сумська (відповідно 586 га, всі землі перехідного періоду), Луганська (635 га, всі мають статус органічних) та Івано-Франківська (764 га, з яких 477 га – землі зі статусом органічних). Із 24 областей України тільки в одній взагалі відсутні землі під органічним виробництвом – у Чернівецькій. У 2016 році в Україні налічувалося 426 операторів (органічних та перехідного періоду), з яких 294 є сільськогосподарськими виробниками. Решту становлять трейдери, переробники, заготівельники так званих дикоросів.

Аналіз структури сільськогосподарських земель під органічним виробництвом в Україні у 2016 році показує, що майже половина їх припадає на зернові культури – 173000 га, або 45,4%, під олійні культури було відведено 70000 га (18,4%), трави – 20000 га (5,2%), овочі – 6000 га (1,6%), фрукти – 2500 га (0,7%), інші – 109672 га (28,7%) (рис.5).

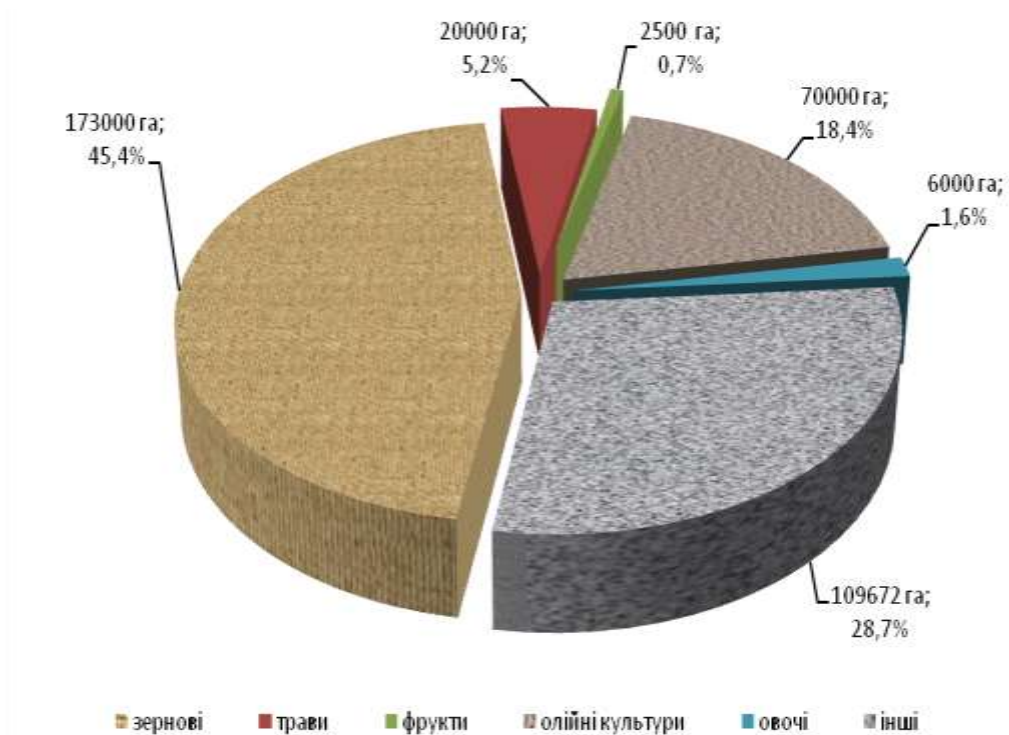

Рис. 5 Площі земель під органічним сільськогосподарським виробництвом по культурах в Україні у 2016 році [5]

Щодо частки нашої держави у загальній площі сільськогосподарських земель під органічним виробництвом за основними групами культур, то на зернові припадає 4,2% світових площ та 7,6% – площ Європи, олійні культури – відповідно 5,4% та 20,6%, трави – 3,8% та 4,8%, овочі – 1,4% та 4,1%, фрукти – близько 1% у світі та 2% – у Європі. За даними FiBL та IFOAM найбільші органічні площі під зерновими, олійними культурами та фруктами знаходяться в Китаї: зернові – 811839 га, або 19,8% площ під зерновими у світі, олійні культури – 393500 га (30,6%) та фрукти – 97880 га (38,4%). Щодо розміру площ під овочами, то тут лідирує Мексика – під ці культури в державі відведено 97149 га, або 22,2% у світовій загальній площі [5].

Аналізуючи динаміку площ сільськогосподарських земель під органічним виробництвом слід відзначити позитивну тенденцію у світі щодо їх зростання у 2016 році порівняно з минулим 2015 роком та впродовж останнього десятиріччя. Так, площа органічних сільськогосподарських земель порівняно з 2015 р. у світі збільшилася на 7,54 млн га, або 15%. На 5,09 млн га (22,9%) зростає площа органічних сільськогосподарських земель в Океанії, 0,93 млн га (23,5%) – в Азії, 0,85 млн га (6,7%) – у Європі, 0,4 млн га (5,9%) – Латинській Америці, 0,16 млн га (5,3%) – Північній Америці та 0,12 млн га (7,1%) – в Африці (табл.)

Динаміка площ сільськогосподарських земель під органічним виробництвом за регіонами світу [5]

Регіон	Площа органічних сільськогосподарських земель, млн га		2016 рік порівняно з 2015 р.		2016 рік порівняно з 2007 р.	
	2015 рік	2016 рік	млн га	%	млн га	%
Африка	1,68	1,80	+ 0,12	+ 7,1	+ 0,94	+ 108,9
Азія	3,97	4,90	+ 0,93	+ 23,5	+ 1,99	+ 68,7
Європа	12,66	13,51	+ 0,85	+ 6,7	+ 5,72	+ 73,4
Латинська Америка	6,74	7,14	+ 0,40	+ 5,9	+ 1,55	+ 27,7
Північна Америка	2,97	3,13	+ 0,16	+ 5,3	+ 0,84	+ 36,6
Океанія	22,26	27,35	+ 5,09	+ 22,9	+ 15,27	+ 126,5
Світ	50,28	57,82	+ 7,54	+ 15,0	+ 26,31	+ 83,5

За останнє десятиріччя (2007-2016 рр.) площі сільськогосподарських земель під органічним виробництвом у світі зросли майже вдвічі – на 26,31 млн га, або 83,5%. Найбільший приріст (126,5%) спостерігається по такому регіону, як Океанія – збільшення площ на 15,27 млн га. В Африці площі зросли на 0,94 млн га (приріст 108,9%), в Європі – на 5,72 млн га (73,4%), Азії – 1,99 млн га (68,7%), Північній Америці – 0,84 млн га (36,6%), Латинській Америці – 1,55 млн га (27,7%).

Рис. 6 Динаміка загальної площі органічних сільськогосподарських угідь та кількості органічних господарств в Україні за 2007-2016 рр.

Стосовно нашої держави, якщо аналізувати динаміку зміни площ під органічним виробництвом за останнє десятиріччя, то відзначається позитивна тенденція щодо їх збільшення порівняно з 2007 роком на 131,4 тис. га, або 52,6% (рис.6.). Проте у 2016 році відбулося скорочення площ на 29,25 тис. га, або 7,1%, порівняно з 2015 роком, коли під ними знаходилися 410550 га [5].

За висновками експертів площі стали значно меншими через часткову десертифікацію та відмову фермерів вирощувати органіку. Цей вид виробництва досить складний, вимагає глибоких агрономічних знань, більших трудових зусиль і терпіння. Вичерпавши усі засоби боротьби зі шкідниками і зазнавши невдачі, багато хто з фермерів робить вибір на користь неорганічного рослинництва. Нині кожен рік спостерігається несуттєве, але скорочення органічного виробництва. У 2016-2017 рр. ставало більше операторів органічного ринку, які продають продукцію, а не виробляють її. Так, у 2016 р. в Україні налічувалося 426 операторів органічного ринку, з яких виробниками органічної продукції були тільки 294.

Основними проблемами, що заважають становленню та розвитку органічного виробництва в Україні є відсутність відповідної законодавчої та нормативної бази для органічного виробництва та органічних продуктів; відсутність урядової стратегії та програми підтримки розвитку органічного виробництва; слабка обізнаність виробників щодо специфіки органічного виробництва та населення відносно сертифікованої органічної продукції та продуктів; наукові дослідження, освіта та надання консультацій стосовно ведення органічного виробництва в нашій державі знаходяться на початковій стадії; недостатньо наголошується на екологічній компоненті органічного виробництва; інноваційна пасивність більшості виробників та управлінських структур; низький загальний рівень технологічної культури українських виробників сільськогосподарської продукції [8].

Важливим для розвитку органічного виробництва є фінансова підтримка виробників органічної продукції від держави, яка в нашій країні зовсім незначна. Згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 25.08.2004 р. №1102 «Про затвердження використання коштів, передбачених у державному бюджеті для надання підтримки фермерським господарствам» визначено надавати фінансову підтримку фермерським господарствам на конкурсних засадах на поворотній основі у розмірі, що не перевищує 500 тис. гривень, для проведення оцінки відповідності виробництва органічної продукції (сировини) із забезпеченням виконання зобов'язання щодо повернення бюджетних коштів; також за рівних умов фермерські господарства, які подали заяву про перехід на виробництво органічної продукції (сировини), мають перевагу перед іншими, які претендують на отримання фінансової підтримки [9].

Різниця між держаною підтримкою вітчизняних виробників органічної продукції порівняно з іноземним колегами досить суттєва. Наприклад, Австрійська держава підтримує розвиток органічного землеробства, дотуючи виробників. Річний розмір державних субсидій для виробництва органічної продукції становить €600 млн. Прямі дотації на 1 га садів досягають €508, на 1 га овочів – близько €800; дотації на 1 га ріллі становлять €327. Стимулюється не тільки виробництво, а й маркетинг органічної продукції по всьому

ланцюгу – від фермера до покупця. Обсяг фінансової підтримки сільського господарства Фінляндії у 2016 році становив €2,035 млрд, із них €890 млн – кошти ЄС. Фінляндія оголосила сільське господарство країни екологічною галуззю, яка виробляє тільки екологічну продукцію за стандартами ЄС, що зумовило отримання країною підвищених субсидій. Кошти отримали понад 60,6 тис. представників галузі, більшу частину сільськогосподарських субсидій виплатили фермерам, також підтримка була надана керівникам проектів, муніципалітетам, представникам торгівлі та промисловості – усім, хто робить свій внесок у розвиток аграрного ринку. Успішному розвитку органічного сільського господарства в Німеччині сприяли три умови, такі як фінансова підтримка фермерів, підготовка професійних кадрів коштом держави та широке інформування населення. У Німеччині діє Закон про органічне сільське господарство (Öko-Landbaugesetz, ÖLG), який був прийнятий у 2002 р. та адаптований до вимог нового законодавства ЄС із питань органічного сільського господарства у 2009 році. Період переходу до органічного сільського господарства фермерів у Німеччині коливається від 3 до 5 років. Програма державного субсидування органічних виробників передбачає у перші два роки переходу на органічні сільськогосподарські технології дотації розміром 200-300 €/га, починаючи з третього року здійснення органічного землеробства – 150 €/га, компенсацію з оплати послуг контролю над виробництвом – близько 35 €/га. Також у Німеччині з 2005 р. здійснюється підтримка академічної освіти в галузі органічного сільського господарства [10].

Незважаючи на позитивні приклади фінансування виробників органічної продукції у провідних країнах світу, в Україні державна підтримка розвитку органічного сектору АПК та харчової промисловості просувається не найвищими темпами. Хоча при цьому на регіональному рівні вже існують вагомні напрацювання. Практичний досвід деяких областей підтверджує, що наявні прекрасні можливості на рівні обласних та районних бюджетів приймати регіональні програми розвитку з виділенням певних фінансових ресурсів на компенсацію тих чи інших витрат органічних виробників. За даними оперативного моніторингу, отриманих від обласних державних адміністрацій, станом на 01.12.2017 року з 24 областей України в 13 місцевих владах підтримує виробників органічної продукції в рамках обласних або районних програм розвитку агропромислового комплексу. Здебільшого це фінансова підтримка (часткове відшкодування вартості послуг у сертифікації виробникам органічної продукції, надання субсидій у перехідний період, часткове відшкодування вартості придбаного насінневого матеріалу тощо), відзначається також інформаційна та освітня або наукова підтримка. За приклад можуть слугувати Львівська, Полтавська, Чернігівська області. В цих областях органічні виробники мають можливість отримувати компенсацію вартості сертифікації за органічними стандартами. На Полтавщині передбачено

також надання компенсації у розмірі 40% вартості поставленої органічної продукції дитячим дошкільним, шкільним, медичним та соціальним закладам області на умовах державних закупівель.

За даними того ж таки моніторингу в трьох областях нашої держави підтримка виробників органічної продукції включена до проектів програм розвитку АПК, тоді як у восьми областях ця підтримка взагалі відсутня [11].

З метою удосконалення законодавства у сфері органічного виробництва в Україні 10 липня 2018 року було прийнято Закон № 5448-д «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції». Основними положеннями закону, які почнуть діяти через 6 місяців, є наступні:

- Регламентовано процедури сертифікації органічного виробництва та встановлено вимоги до органів сертифікації. Деталізовано галузі органічного виробництва: тваринництво, рослинництво, вирощування аквакультури тощо.
- Визначено вимоги до виробництва, маркування та продажу органічної продукції. Маркування продукції як органічної можливе, якщо мінімум 95% її інгредієнтів – органічного походження. Інші 5% мають становити речовини, які внесені до переліку дозволених. Процес переробки також повинен відповідати затвердженим нормам.
- Встановлені чіткі та прозорі механізми контролю за учасниками ринку, визначено відповідальність за порушення органічного законодавства. Наприклад, якщо компанія постачає свою продукцію як «органічну», не маючи відповідного сертифіката, вона зобов'язана сплатити штраф у розмірі 5-8 мінімальних заробітних плат.
- Підтримка вітчизняних виробників органіки на державному та регіональному рівні за кошти бюджетних програм, спрямованих на розвиток агропромисловості [12].

Ці зміни дозволять адаптувати українську систему контролю якості органічної продукції до вимог ЄС, що у свою чергу зніме технічні бар'єри для експорту української продукції на європейські та інші зовнішні ринки.

Виробництво органічної продукції – один з пріоритетних напрямів для України. Органіка являє собою нішеву орієнтовану на експорт продукцію високомаржинального напрямку. Середня окупність інвестицій в українське органічне землеробство становить близько 300%, через що його можна віднести до найпривабливіших напрямів інвестицій в Україну [13]. Експорт органічної продукції Україною у 2016 р. становив 59 млн євро, при цьому органічний ринок продуктів харчування в державі склав 21 млн євро, або 0,06% від загальноєвропейського (33526 млн євро). Для порівняння, цей показник у Німеччині досягає 9478 млн євро, що є найвищим у Європі (28,3%). У світі на лідируючих позиціях знаходяться

Сполучені Штати Америки з обсягами органічного споживчого ринку 38938 млн євро, або близько 46% від світового показника (84698 млн євро). Споживання органічної продукції на душу населення в Україні у 2016 р. становило 0,5€, тоді як у світі 11,3€, а у Європі взагалі – 40,8€. Серед країн світу найбільший цей показник у Швейцарії – 274€ [5]. Наведені вище показники свідчать, що Україні є до чого прагнути у питанні розвитку органічного виробництва.

Висновки. Проведений аналіз показав, що впродовж останніх десятиліть спостерігається стрімкий розвиток органічного сільськогосподарського виробництва у світі. Для України виробництво органічної продукції є лише маленькою нішею аграрного сектору нашої держави. За значного земельно-ресурсного потенціалу лише незначна його частина в країні (близько одного відсотка) задіяна під органічним сільськогосподарським виробництвом, що є чи не одним з найнижчих показників у Європі. Перетворення України на світовий органічний хаб можна вважати найбільш перспективною стратегією розвитку сільського господарства в нашій державі. Забезпечення органічного виробництва фінансовою підтримкою, інформація населення з метою популяризації органічних продуктів харчування як невід'ємної частини здорового способу життя, більш широке застосування вітчизняного та іноземного досвіду ведення органічного виробництва та просування органічної продукції на ринок – усе це в цілому надасть можливість успішного подальшого розвитку органічного сільськогосподарського виробництва в Україні.

Список літератури

1. Стан і розвиток органічного виробництва в Україні [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.pressreader.com/ukraine/agrobusiness-segodni/20180329/281788514609625>
2. Проблеми та перспективи розвитку органічного сільськогосподарського виробництва в Україні [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://finance.mnau.edu.ua/finance.mnau.edu.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=177
3. *Артіш В.І.* Виробництво та реалізація органічної продукції у світі. *Економіка АПК*. 2017. №3. С.82-86.
4. Органічне сільське господарство. Досвід Німеччини. Можливості дій для України [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://www.apd-ukraine.de/images/APD_APR_03-2016_Oekolandbau_ukr.pdf.
5. FiBL & IFOAM – ORGANICS INTERNATIONAL. The World of organic agriculture STATISTICS & EMERGING TRENDS 2018 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://shop.fibl.org/CHde/mwdownloads/download/link/id/1093/?ref=1>.

6. Стратегія удосконалення механізму управління в сфері використання та охорони земель сільськогосподарського призначення державної власності та розпорядження ними [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/document/250076311/P0413-00.doc>.

7. В Україні презентовано мапу органічної продукції [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://agravery.com/uk/posts/show/v-ukraini-prezentovano-mapu-organichnoi-produkcii>.

8. Федерація органічного руху України [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://organic.com.ua/uk/homepage/2010-01-26-13-45-25?showall=1>.

9. Державна політика щодо розвитку органічного сектору в Україні [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://ukraine.fibl.org/fileadmin/images-ukraine/AGRO-2017/Микола_Мороз_Мінагрополітики_Круглий_стіл_на_Органік-2017_08062017.pdf

10. Савенко Г.Є. Органічне сільське господарство як пріоритетний напрям реалізації спільної аграрної політики Європейського союзу [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/15_2_2017ua/26.pdf.

11. Оприлюднено карту регіональної підтримки розвитку органічного ринку в Україні [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://agropolit.com/news/8101-oprilyudneno-kartu-rozvitku-organichnogo-rinku-ukrayini--trofimtseva>.

12. Зміни в органічному законодавстві України та ЄС: нові можливості для виробників та експортерів продукції «органік» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.bakertilly.ua/news/id1536>.

13. Аналіз ринку органічної продукції в Україні [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://agropolit.com/spetsproekty/407-analiz-rinku-organichnoyi-produktsiyi-v-ukrayini>.

Анализ развития органического сельскохозяйственного производство в Украине

Э. А.Щербак

Научно-исследовательский центр «Запорожжягропромпроизводительность»

Проведен анализ состояния органического сельскохозяйственного производства в Украине, исследовано место нашей страны среди стран мира и Европы.

Analysis of the development of organic agricultural production in Ukraine

E.A.Scherbak

the Zaporozhia research center of the productivity

The analysis of the state of organic agricultural production in Ukraine is carried out, the place of our country among the countries of the world and Europe.